

**Meerjarenraming
2019 - 2022**

Inhoudsopgave meerjarenraming 2019 - 2022

Inleiding/Leeswijzer	3
Hoofdstuk 1. Meerjarenprogrammplan 2019 - 2022	4
Hoofdstuk 2. Beschouwingen bij de meerjarenraming 2019 - 2022	
- A Ontwikkelingen	14
- B Uitgangspunten en normen	15
- C De meerjarenraming in cijfers	17
- D De ontwikkeling van de waterschapsbelastingen	20
- E Weerstandsvermogen	23
- F Risicoparagraaf	24
- G Investeringsprogramma	29
- H Financiering	29
Bijlage	
Meerjareninvesteringschema (MJI) 2019 – 2022	30

Inleiding

Het doel van de meerjarenraming (MJR) is het DB de gelegenheid te geven een begroting voor het volgende jaar op te stellen die aan de door het AB vastgestelde kaders voldoet.

De MJR bestaat uit een beleidsmatig- en een financieel gedeelte. Het beleidsmatige deel is ingedeeld in programma's. In deze programma's zijn de beleidsdoelen, ambities en acties van het beheerprogramma 2016 – 2021 opgenomen. De accenten van het Coalitieakkoord (2015 – 2019) zijn hierin verwerkt en niet afzonderlijk opgenomen.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1, het meerjarenprogrammavoorstel, wordt per programma ingegaan op onze visie en de beleidsdoelen. Hierbij is het beheerprogramma 2016 - 2021 het vertrekpunt. De indeling in programma's is gelijk gebleven aan de vorige meerjarenraming. Aan het slot van de programma's geven we een overzicht van de netto exploitatiekosten per programma voor de meerjarenperiode en een samenvatting van de MJR.

Hoofdstuk 2, van de meerjarenraming, bevat de financiële beschouwingen bij de MJR.

In **paragraaf A** worden de belangrijke ontwikkelingen verwoord waarop de MJR is gebaseerd.

Paragraaf B bevat de financiële uitgangspunten en normen die zijn gehanteerd bij het samenstellen van de MJR. In **paragraaf C** wordt in totalen een overzicht gegeven van de kostenontwikkelingen tot en met 2021. **Paragraaf D** geeft de ontwikkeling van de waterschapsbelastingen weer en de kostenontwikkeling per taak. In **paragraaf E** wordt het weerstandsvermogen behandeld gevolgd door **paragraaf F** de risicoparagraaf. **Paragraaf G** betreft het investeringsprogramma en ten slotte **paragraaf H** de financiering voor de komende jaren.

Als bijlage is het meerjareninvesteringsprogramma 2019 – 2022 opgenomen.

HOOFDSTUK 1. MEERJARENPROGRAMMAPLAN 2019 – 2022

Inleiding

De Waterschapswet geeft het algemeen bestuur een grote rol in de beleidsbepalende functie. Dit wordt onder meer bereikt door in de begroting en meerjarenraming het beleid van het waterschap voor de komende jaren weer te geven. De meerjarenraming is daarom ingedeeld naar programma's. Per programma dient expliciet te worden weergegeven welke doelstellingen het waterschap nastreeft. Wij gebruiken het beheerprogramma 2016 - 2021 om aan dit onderdeel invulling te geven. Wij zijn ons ervan bewust dat we hiermee de "reguliere taakuitoefening" wat meer op de achtergrond plaatsen.

Om onze doelstellingen weer te geven worden de vier w's als richtlijnen gebruikt.

- Wat willen we bereiken. Zie hiervoor ons beleidsdoel en ambitie per thema van het beheerprogramma.
- Wat gaan we daarvoor doen. Zie de acties per programma.
- Wanneer is het uitgevoerd.
- Wat gaat het kosten. De acties leiden over het algemeen tot investeringskosten. Per programma worden de investeringskosten getotaliseerd.

Dit hoofdstuk met daarin het meerjarenprogrammaplan (MJP) geeft onze beleidsopgaven voor de komende jaren weer. De indeling van het ontwerp beheerprogramma volgen we hierbij.

In het MJP wordt volstaan met het aangeven van de acties vanuit het beheerprogramma 2016 – 2021 die voor de huidige meerjarenperiode actueel zijn. Bij de begroting 2019 zal per actiepunten worden aangegeven wat we concreet in het begrotingsjaar gaan doen om het actiepunten te realiseren.

Om de continuïteit te waarborgen wordt in de meerjarenraming en de begroting gewerkt met drie vaste programma's: veiligheid, voldoende water en organisatie. De toegepaste thema's uit het beheerprogramma worden – in financiële zin – in deze programma's verwerkt.

In tabelvorm:

Programma MJR	Hoofdstuk beheerprogramma 2016 - 2021
Veiligheid	Veiligheid
Voldoende water	Voldoende water
	Schoon en ecologisch gezond water
	Water en ruimtelijke ordening
Organisatie	-

In het beheerprogramma is geen thema gewijd aan de organisatie. Daarom ontbreekt dat programma in het MJP. Jaarlijks wordt via de paragraaf bedrijfsvoering in de begroting wel ingegaan op organisatiedoelen.

Omgaan met beheerprogramma-acties

Zodra een actiepunten is afgerond zal dit actiepunten in de jaarrekening worden vermeld. Dit overzicht zal uiteindelijk alle acties van het beheerprogramma bevatten.

De einddatum per actie ligt in principe vast. Deze datum is uit het beheerprogramma overgenomen. Door omstandigheden kan het voorkomen dat een datum vervroegd kan worden. Ook kan het voorkomen dat een vertraging in de voortgang optreedt. Via de voor- en najaarsrapportage wordt hierover gerapporteerd. Een eventuele aanpassing van een einddatum wordt in de begroting of de meerjarenraming opgenomen.

Dergelijke aanpassingen zullen – bij de begroting – dan via een voetnoot bij de betreffende actie kenbaar worden gemaakt.

Vanaf dit jaar hebben we de begin- en einddatum zichtbaarder gemaakt.

Het waterbeheerprogramma eindigt formeel in 2021. Onze MJR kent een doorkijk tot en met 2022. Dat geldt dus ook voor het meerjarenprogrammavlan. Dit betekent dat voor de meeste actiepunten het jaar 2022 niet gevuld is. Dit beeld zal zich de komende jaren versterken. Volgens het proces voor het nieuwe waterbeheerprogramma 2022 – 2026 zal het algemeen bestuur in het najaar van 2021 het nieuwe waterbeheerprogramma vaststellen.

Programma veiligheid

Beleidsdoel

Levensbedreigende situaties voor mensen mogen niet plaatsvinden; voor dieren proberen we die zoveel mogelijk te voorkomen.

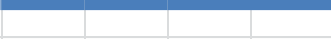
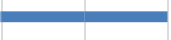

Het leven in een deltagebied als Nederland vraagt om bescherming tegen het water en de hieraan verbonden gevaren voor mens, dier en goed. Veiligheid voor de mens staat dan ook voorop; altijd en overal. Om een veilige situatie te bereiken, kijken we naar verschillende maatregelen (meerlaags veiligheid). Voorop staat de preventie van overstroming door het op sterkte houden van de zeedijk en boezemkaden (laag één). Maar door ook te kijken naar maatregelen in de ruimtelijke inrichting zijn beperkingen van gevolgschade mogelijk als het een keer mis gaat (laag twee). Hierbij denken we bijvoorbeeld aan het voorkomen van nieuwe bebouwing in overstromingsgevoelig gebied, het beschermen van kwetsbare gebouwen en het op hoogte brengen van vluchtroutes. Tot slot zijn er de maatregelen in de rampenbeheersing, zoals goede calamiteiten- en evacuatieplannen (laag drie).

Ambitie voor 2021

In 2021 zijn we begonnen aan de uitvoeringsmaatregelen voor de verbetering van de zeedijk. Het Masterplan Kaden is afgerond en vrijwel alle bergingsgebieden zijn ingericht. We zijn voor 80% klaar met de verbetering van de stabiliteit van onze boezemkaden. In samenwerking met de Veiligheidsregio is ons calamiteitenplan op elk moment actueel en is er een goede afstemming met gemeenten en provincies over de invulling van de tweede laag. We houden met bovenstrooms vasthouden gelijke tred met de verwachte extra neerslag als gevolg van de klimaatverandering.

Het programma veiligheid is in negen thema's opgedeeld. Om ons beleidsdoel en de ambities op het gebied van veiligheid te realiseren worden de volgende maatregelen (acties) per onderwerp in deze meerjarenperiode genomen.

Nr.	Thema	Acties beheerprogramma 2016-2021	Acties beheerprogramma 2016-2021		2019	2020	2021	2022
			Volume	Gereed				
4.1.2	Europese Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR)	Actualiseren overstromingsrisicobeheerplannen voor de ROR		2020	■			
4.2.3	Zeedijk	Toetsing van primaire keringen met het nieuwe wettelijke toetsingsinstrumentarium		2023	■	■	■	■
4.2.4		Vorbereiding uitvoering dijkversterkingsprojecten		vanaf 2020		■		
4.2.5		Start uitvoering dijkversterkingsprojecten		vanaf 2020		■	■	■
4.2.6		Pilot aanleg groene dijk	1 km	2024	■	■	■	■
4.3.2	Boezemkaden	Uitvoeren verbeterwerken stabiliteit boezemkaden direct na afkeuring		2021	■	■	■	
		Winschoterdiep / Pekel Aa		2019	■			
		Drents Diep		2020	■	■		
		Tusschenklappen		2021			■	
4.3.3		Tweede toetsingsronde alle regionale keringen inclusief kosten en batenganalyse		2023			■	■
4.3.4		Vaststellen norm voor overige regionale keringen		2023	■	■	■	■

Nr.	Thema	Acties beheerprogramma 2016-2021	Volume	Gereed	2019	2020	2021	2022
4.5.1	Op hoogte brengen van de boezemkaden	Masterplan Kaden (MK): Duurswold	15 km	2019				
4.5.2		MK: Drentsche Aa	7 km	2019				
4.5.3		MK: Hunze	10 km	2019				
4.5.5		MK: Eemskanaal en Dollard (EKD) boezem	10 km	2019				
4.6.2	Bergingsgebieden	Inrichting noodbergingsgebied Meerstad	1 mln. m3	2022				
4.7.1	Vasthouden bovenstrooms	Water vasthouden in beekherstelprojecten in de Ruiten Aa	450.000 m3	2020				
4.7.2		Water vasthouden in beekherstelprojecten in de Drentsche Aa	400.000 m3	2021				
4.7.3		Water vasthouden in de beekherstelprojecten in de Hunze	450.000 m3	2021				
4.7.4		Zoeken naar ruimte voor resterende wateropgave in Westerwolde	1.1 mln. m3	2021				

Programma voldoende water

Beleidsdoel

We zorgen voor voldoende water, nu en in de toekomst, zowel in droge als in natte perioden.

De zorg voor voldoende water betekent dat wij streven naar een optimaal waterbeheer voor de functies in ons gebied. Bij de vaststelling van de gewenste waterpeilen, maken we een zorgvuldige afweging van de belangen van de diverse functies. In natte perioden voeren we water af, in droge perioden zorgen we indien mogelijk voor voldoende water. We zorgen er voor dat de wateroverlast beperkt blijft tot het afgesproken, aanvaardbare niveau. Wij voorkomen wateroverlast door bodemdaling en we geven op proactieve wijze advies aan gemeenten om wateroverlast in stedelijk gebied zoveel mogelijk te voorkomen. We onderhouden de watergangen zodanig dat de aan- en afvoerfunctie van de watergangen gegarandeerd blijft en houden daarbij zoveel mogelijk rekening met de ontwikkeling en het behoud van natuurwaarden en ecologische belangen. Tevens zorgen we voor voldoende waterdiepte voor de scheepvaart.

Ambitie voor 2021

In 2021 zijn de inundatieknelpunten opgelost. We hebben een werkwijze voor de omgang met veenoxidatiegebieden, we hebben vastgesteld hoe we omgaan met functie volgt peil in de beekdalen van Drenthe en we hebben met het Rijk, de provincies en de gebruikers afspraken gemaakt over de beschikbaarheid van water in droge perioden (voorzieningsniveau).

Het programma voldoende water is in negen thema's opgedeeld. Om ons beleidsdoel en de ambities op het gebied van voldoende water te realiseren worden de volgende maatregelen (acties) per onderwerp in deze meerjarenperiode genomen.

Nr.	Thema	Acties beheerprogramma 2016-2021	Volume	Gereed	2019	2020	2021	2022
5.2.1	Wateroverlast door veenoxidatie	Opstellen en implementatie werkwijze voor peilbesluiten in de veenoxidatiegebieden		2019	■			
5.2.3		Peilbesluiten in veenoxidatie aandachtsgebieden opstellen		2021	■	■	■	
5.2.4		Samen met provincies onderzoeken in welke gebieden er kansen liggen om veenoxidatie te vertragen en wat daarvoor moet gebeuren om dat mogelijke te maken		2020	■	■		
5.3.1	Wateroverlast door gas- en zoutwinning	Uitvoering maatregelen Zuidlaardermeer/Drents Diep		2021	■	■	■	
5.3.3		Update noodzakelijke maatregelen gas- en zoutwinning		2021	■	■	■	
5.4.1	Wateroverlast stedelijk gebied	Samen met de gemeenten noodzakelijke maatregelen uitvoeren in het stedelijk gebied		2021	■	■	■	
5.5.2	Droogte in de zomer / wateraanvoer	Flexibel peilbeheer toepassen in nieuwe woonwijken en nieuwe meren		2021		■	■	
5.5.4		Stimuleren waterconserveringsmaatregelen		2021	■	■	■	
5.5.5		Vaststellen voorzieningsniveau voor wateraanvoer door het waterschap		2021	■	■	■	
5.5.6		Stimuleren van efficiënt watergebruik en verminderen watervraag		2021	■	■	■	
5.5.7		Optimaliseren interne waterverdeling en eventueel aanpassing van infrastructuur		2021	■	■	■	
5.5.8		Ontwikkelen van beleid voor nieuwe (industriële) gebruikers van zoet water		2020	■	■		

Nr.	Thema	Acties beheerprogramma 2016-2021	Volume	Gereed	2019	2020	2021	2022
5.6.1	Verdroogde natuurgebieden	Bepalen mogelijkheden versnelling aanpak verdroogde gebieden door waterschap		2021				
5.6.2		Uitvoering van de restantopgave Natuurnetwerk Nederland (NNN) voor Groningen		2021				
5.6.3		Uitvoering van een deel van de verdrogingsmaatregelen binnen Natura 2000 Drentsche Aa		2021				
5.7.1	Natura 2000	Uitvoering revitalisering rietoevers Zuidlaardermeer (zie KRW-maatregel)		2021				
5.7.2		Uitvoering van beekbodemverhoging Loonerdiep/Taarloose diep, deel van Zeegserloopje en Anloërdiepje (zie KRW maatregel)		2021				
5.7.3		Onderzoek samen met de provincie naar eventuele beekbodemverhoging in overige beeklopen Drentsche Aa		2021				
5.8.1	Grondwater	Samen met provincies een nota grondwaterbeheer opstellen met daarin: - beschrijving van de visie (doelen/ambitie) op het beheer van het grondwatersysteem - afspraken met provincies over samenwerking - inventarisatie van problemen die op korte termijn moeten worden aangepakt - concrete acties om die problemen op te lossen		2019				
5.10.1	Onderhoud watergangen en vaarwegen	Toetsing/herziening status van watergangen en sloten (schouw)		2020				

Programma schoon en ecologisch gezond water

Beleidsdoel

We zorgen voor schoon en ecologisch gezond water, waarin systeemspecifieke dieren en planten voorkomen.

De zorg voor ecologisch gezond water omvat een grote diversiteit aan watertypen. Dit zijn allereerst de grotere beken, kanalen en meren, waarvoor binnen de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) doelen en maatregelen zijn opgesteld. Daarnaast betreft dit zwemwater en ook het stelsel van kleinere watergangen voor de aan- en afvoer van water. Wij geven als waterschap advies aan gemeenten over stedelijke wateren en we adviseren de provincie over de zwemwaterkwaliteit. Voor ecologisch gezonde wateren zijn vooral de hydromorfologische inrichting en de fysisch-chemische samenstelling van het water van belang. Wij zorgen voor de zuivering van rioolwater. De kwaliteit van het gezuiverde water, dat op oppervlaktewater wordt geloosd, voldoet aan de wettelijke normen.

Ambitie voor 2021

In 2021 zijn de inrichtingsmaatregelen voor de KRW voor 80% gereed. We zien een duidelijke verbetering van de waterkwaliteit, de gewasbeschermingsmiddelen laten alleen nog incidentele overschrijdingen zien, de zwemwateren hebben een goede bacteriologische kwaliteit, de zuiveringen dragen bij aan het behalen van de waterkwaliteitsdoelen en op een aantal locaties leveren we indien dit economisch rendabel is energie of produceren we grondstoffen.

Het programma schoon en ecologisch gezond water is in negentien thema's opgedeeld. Om ons beleidsdoel en de ambities op het gebied van schoon en ecologisch gezond water te realiseren worden de volgende maatregelen (acties) per onderwerp in deze meerjarenperiode genomen.

Nr.	Thema	Acties beheerprogramma 2016-2021	Volume	Gereed	2019	2020	2021	2022
6.1.4	Kaderrichtlijn water (KRW)	Vaststellen nieuw maatregelplan voor Stroomgebiedsbeheerplan 2022-2027		2021				
6.2.1	Herstel van de beek	Westerwoldse Aa hermeandering	15 km	2019				
6.2.2		Drentsche Aa hermeandering Drentsche Aa beekbodemverhoging	4 km 3 stuks	2021				
6.2.3		Hunze hermeandering	17 km	2021				
6.3.1	Natuurvriendelijke oevers (NVO) in kanalen	NVO: Kanalen Westerwolde (12 km waarvan 3,5 km gereed)	8,5 km	2021				
6.3.4		NVO: Kanalen Duurswold	2,7 km	2020				
6.3.5		NVO: Kanalen Hunze/Veenkoloniën	8 km	2021				
6.3.6		NVO: Noord-Willemskanaal	3 km	2021				
6.4.4	Herstel van meren	Inrichting rietoevers Zuidlaardermeer		2021				
6.4.5		Inrichting moeraszone Wolfsbarge II bij het Zuidlaardermeer		2021				
6.5.2	Vismigratie	Realisering vispassages Westerwolde	8 stuks	2019				

Nr.	Thema	Acties beheerprogramma 2016-2021	Volume	Gereed	2019	2020	2021	2022
6.5.3	Vismigratie	Realisering vispassages Drentsche Aa	2 stuks	2021				
6.5.4		Realisering vispassages Hunze	7 stuks	2021				
6.6.1	Nutriënten	Bepalen noodzaak maatregelen reductie fosfaat-nalevering uit de bodem in Drentsche Aa en Hunze		2019				
6.8.1	Gewasbeschermingsmiddelen	Monitoring gewasbeschermingsmiddelen op KRW-meetpunten		2021				
6.8.2		Maatregelen in Glastuinbouwgebieden samen met LTO Glaskracht		2021				
6.8.3		Waar mogelijk faciliteren we de aanleg van akkerranden		2021				
6.10.2	Verziltig	Bepalen effect vermindering van doorspoeling op zoutgehalte en ecologie		2021				
6.11.1	Vergunningverlening, toezicht en handhaving	Actualiseren beleidsnota vergunningverlening en handhaving op basis van nieuwe Omgevingswet		2020				
6.13.2		Opheffen van de rwzi Scheve Klap en aansluiten op de rwzi Delfzijl		2020				
6.13.4		Verdere ontwikkeling van de rwzi als grondstoffenfabriek voor fosfaat en stikstof		2021				
6.13.5		Optimaliseren van de energieproductiemix (elektriciteit/gas) bij de rwzi's		2021				
6.14.1	Visstandbeheer	Opstellen regionaal aalbeheerplan		2019				
6.15.1	Exoten	Rapportage van verspreiding en effecten op KRW-doelstellingen van de Gevlekte Amerikaanse Rivierkreeft		2020				
6.16.1	Drinkwateronttrekking Drentsche Aa	Uitvoeren afgesproken maatregelen uit Uitvoeringsprogramma Oppervlaktewateronttrekking Drentsche Aa		2021				
6.17.1	Zwemwater	Bepalen maatregelen ter verbetering van bacteriologische waterkwaliteit		2021				
6.17.2		Uitbreiden monitoring zwemwateren met blauwalgen		2021				
6.17.3		Ondersteunen onderzoek zwemwater/blauwalgenproblematiek		2021				
6.18.1	Overige wateren inclusief stedelijk water	Samen met gemeenten vaststellen voor welke stedelijke wateren een streefbeeld en maatregelenpakket wordt opgesteld		2021				
6.19.1	Waterketen	Opstelling integrale afvalwaterbeleidsplannen		2019				
6.19.2		Invoering integraal meet- en monitoringssysteem		2019				

Programma water en ruimtelijke ordening

Beleidsdoel

We zorgen voor een optimale afstemming tussen water en ruimtelijke ordening en borgen daarbij dat water een meesturende rol heeft in de ruimtelijke ordening.

Ruimtelijke ordening en waterbeheer hebben grote invloed op elkaar. Vroeger moest het water zich aanpassen aan de eisen van de ruimtelijke ordening en de diverse gebruiksfuncties zo goed mogelijk faciliteren. Recente waterproblemen toonden aan dat we wateropgaven niet meer alleen met technische ingrepen kunnen oplossen, maar dat we meer en meer van natuurlijke processen gebruik moeten maken. Dat vraagt echter om ruimte. Bovendien is het onverstandig om zonder meer ruimtelijke bestemmingen te plannen, die op het gebied van waterbeheer niet toekomstbestendig zijn en op een later tijdstip tot extra maatschappelijke ingrepen en kosten leiden. Daarnaast biedt de combinatie met water kansen voor andere maatschappelijke domeinen, bijvoorbeeld recreatie en toerisme. Kortom, water stelt eisen en beperkingen aan de ruimtelijke inrichting, maar biedt aan de andere kant ook mogelijkheden. Om dat bij de ontwikkeling van ruimtelijke visies en plannen goed tot zijn recht te laten komen, is een vroegtijdige, meedenkende en toetsende benadering vanuit het waterschap en samenwerking met provincie en gemeente essentieel. Door de OESO is onlangs een rapport over het waterbeheer in Nederland uitgebracht waarbij ook gewezen is op versterking van de relaties tussen water, landgebruik en ruimtelijke ordening (o.a. integrale gebiedsgerichte aanpak). De door de OESO gesignaleerde versterking van de relaties tussen water, ruimtelijke ordening en landgebruik onderschrijven wij en daar willen we in de praktijk ook naar handelen.

Ambitie voor 2021

In 2021 zijn we vroegtijdig betrokken bij alle ruimtelijke ontwikkelingen en keuzen die relevant voor ons zijn. Klimaatbestendigheid en waterveiligheid zijn volwaardig ingebed in alle ruimtelijke visies en plannen die ons beheergebied raken. Tevens is er samen met de provincies bepaald in welke situaties we het principe van functie volgt peil hanteren in plaats van peil volgt functie.

Het programma water en ruimtelijke ordening is in twee thema's opgedeeld. Om ons beleidsdoel en de ambities op het gebied van water en ruimtelijke ordening te realiseren worden de volgende maatregelen (acties) per onderwerp in deze meerjarenperiode genomen.

Nr.	Thema	Acties beheerprogramma 2016-2021	Volume	Gereed	2019	2020	2021	2022
7.1.1	Prominentere rol voor water	Samen met gemeenten en provincie uitwerken beleid voor ruimtelijke adaptatie conform afspraken uit Deltaprogramma		2020				
7.1.2		Intensivering van ons relatiebeheer met provincies en gemeenten om een vroegtijdige, kansen scheppende en optimale afstemming tussen water en ruimtelijke ordening-functies te realiseren		2021				

Kosten per programma op kostensoort
(bedragen x € 1.000)

	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Veiligheid				
Kapitaallasten	4.663	4.463	4.350	4.183
Personeelslasten	1.597	1.649	1.698	1.741
Overige lasten/baten	5.187	5.316	5.376	5.642
Totaal	11.447	11.428	11.424	11.566
Watersystemen				
Kapitaallasten	14.818	14.356	13.930	13.175
Personeelslasten	14.731	15.219	15.663	16.055
Overige lasten/baten	25.447	25.757	26.240	26.666
Totaal	54.996	55.332	55.833	55.896
Organisatie				
Kapitaallasten	1.500	2.017	2.136	2.007
Personeelslasten	11.184	11.543	11.932	12.061
Overige lasten/baten	12.372	12.275	12.507	12.806
	25.056	25.835	26.575	26.874
waarvan doorberekend	6.228	6.521	6.711	6.749
Totaal	18.828	19.314	19.864	20.125
Totaal programma's	85.271	86.074	87.121	87.587
Inzet reserves	-1.525	-1.500	-1.900	-2.275
	83.746	84.574	85.221	85.312

Investeringsuitgaven per programma
(bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022
Veiligheid	3.126	827	3.479	2.960
Watersystemen	18.627	19.697	11.833	11.817
Organisatie	4.403	2.135	1.030	1.170
Totaal	26.156	22.659	16.342	15.947

In bijlage I (het meerjareninvesteringschema 2019 – 2022) staan alle geplande investeringen.

HOOFDSTUK 2. Beschouwingen bij de meerjarenraming 2019 – 2022

Hoofdstuk 2 van de meerjarenraming is onderverdeeld in een aantal paragrafen die deels zijn voorgeschreven in het Waterschapsbesluit. De volgende onderwerpen worden behandeld.

- A. Ontwikkelingen
- B. Uitgangspunten en normen
- C. De meerjarenraming 2018 - 2021 in cijfers
- D. De ontwikkeling van de waterschapsbelastingen
- E. Weerstandsvermogen
- F. Risicoparagraaf
- G. Investeringsprogramma
- H. Financiering

A. Ontwikkelingen (financieel)

Algemeen

Het economisch herstel in Nederland houdt de komende jaren aan. Volgens het Centraal Plan Bureau (CPB) groeit de economie in de periode van 2019 - 2022 met gemiddeld boven de 2%. Een gelijk opgaande groei van werkgelegenheid en arbeidsaanbod zorgt voor een afname van de werkloosheid naar rond 4% aan het eind van de meerjarenperiode. De verwachte inflatie in 2019 is 2,3% en zal de komende jaren rond de 2% blijven. De verwachting van het CPB is dat de lange rente de komende jaren, als gevolg van de economische groei en inflatie, licht zal stijgen. De overheidsbegroting komt uit op een EMU-overschot van 0,4% en een schuld die afneemt naar 46% van het BBP aan het eind van de meerjarenperiode.

De lastenstijging de komende jaren is bij ons naar verwachting laag; gemiddeld 0,6%. Dit komt niet alleen door de hiervoor genoemde gunstige externe ontwikkelingen. We zijn zelf ook actief bezig. Goede dingen doen, tegen lage kosten en samenwerking blijven zoeken. Hiermee geven we de uitvoering van het coalitieakkoord verder vorm.

Interbestuurlijk programma (IBP)

Samen met het kabinet werken de decentrale overheden samen om een aantal maatschappelijke opgaven gezamenlijk aan te pakken. Hiervoor is in februari 2018 een interbestuurlijk programma gestart. Dit IBP is ingedeeld in een aantal thema's, waaronder "klimaat", "energie" en "vitaal platteland".

Concrete afspraken zijn nog niet gemaakt, maar deze zullen wel invloed hebben op (het beleid / werkterrein van) de waterschappen.

Coalitieakkoord

Vanuit het coalitieakkoord 2015 - 2019 is een aantal zaken intussen in gang gezet en zijn de eerste resultaten zichtbaar. Zie bijvoorbeeld dierenwelzijn, communicatie, energie, herziene slib- en zuiveringsstrategie en stedelijk waterbeheer. Maar ook de samenwerking in de waterketen krijgt verder vorm.

In de jaarbegrotingen en de tussenrapportages hebben we concreter aangegeven wat de voortgang van het coalitieakkoord is.

In maart 2019 zijn er verkiezingen voor de leden van het algemeen bestuur. Het is aan het nieuwe algemeen bestuur om te bepalen of en in welke vorm de nieuw gevormde coalitie haar ambities vorm wil geven.

EMU-saldo

De komende jaren wordt als landelijk EMU-saldo een overschot verwacht van rond de 0,5%. In het CEP 2017 van het CBS wordt voor 2018 een verdere verbetering van het EMU-saldo verwacht tot 0,8% positief. Het aandeel van de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) hierin is niet aangegeven. Het nieuwe kabinet wil, als onderdeel van het IBP (zie hiervoor) afspraken maken voor de regeerperiode met de decentrale overheden. Onduidelijk is nog welke doelstelling in procenten het nieuwe kabinet zal nastreven. Het groei- en stabiliteitspact van de Europese Unie gaat ervan uit dat alle leden streven naar een EMU-saldo van om en nabij nul. Het is reëel te verwachten dat het nieuwe kabinet hier ook naar zal streven.

De decentrale overheden (provincies, gemeenten en waterschappen) moeten – naar evenredigheid – bijdragen in het EMU-saldo. Via het IBP worden met het Rijk afspraken gemaakt van de toekomstige bijdrage van de decentrale overheden. Door het afwijkende financieringsstelsel van de decentrale overheden is een negatieve waarde van het EMU saldo voor decentrale overheden onvermijdelijk. Hierover wordt flink gelobbyd door de decentrale overheden. Bij de huidige positieve EMU-saldi voor Nederland als geheel lijkt er ruimte te zijn voor een negatief saldo voor de decentrale overheden. Het is momenteel afwachten welke afspraken er via het IBP voor de decentrale overheden uitrollen. Wij hopen u bij het aanbieden van de begroting 2019 meer inzicht te kunnen geven.

Ons waterschap heeft in structurele zin een positief EMU-saldo. Dit komt vooral doordat we jaarlijks meer afschrijven dan investeren.

B. Uitgangspunten en normen

Uitgangspunten voor de MJR 2019 – 2022 zijn de volgende door het algemeen bestuur vastgestelde documenten:

- de meerjarenraming van vorig jaar: de MJR 2018 – 2021 (AB juli 2017)
- de begroting 2018 (AB november 2017)
- het beheerprogramma 2016 - 2021
- het coalitieakkoord 2015 - 2019

Het uitgangspunt voor de meerjarenraming is de afgelopen jaren de lastenstijging te beperken en sterke schommelingen in tarieven tegen te gaan. Hiervoor worden vooral de beschikbare algemene reserves variabel ingezet. Door de nieuwe kostentoedelingsverordening (KTV) ingaande het jaar 2019 is een forse afwijking voor het tarief ongebouwd (stijging) en het tarief gebouwd (daling) ten opzichte van de begroting 2018 onvermijdelijk.

Voor de berekeningen van de jaarschijven 2019 – 2022 zijn de hieronder genoemde normen gehanteerd.

Kapitaallasten

De kapitaallasten in de MJR zijn gebaseerd op een investeringsvolume van € 15 miljoen per jaar. In de vorige meerjarenraming werd uitgegaan van een renteomslagpercentage van 3% en in de begroting 2018 van 2,82%.

Als gevolg van historisch laag blijvende rentes, gecombineerd met de beperkte rentestijgingen, is in deze meerjarenraming uitgegaan van een renteomslagpercentage in 2019 van 2,7%, 2020 2,8% en 2021 en 2022 van 2,9%.

De jaarlijks aangetrokken leningen zijn, met name, voor de herfinanciering van de aflossingen op de bestaande leningen. Dit betekent dat de herfinanciering van de in het verleden aangetrokken "dure" leningen worden geherfinancierd met leningen tegen de huidige lage rentepercentages.

De verwachte rentestijgingen (in kleine stapjes) hebben op onze begroting geen groot nadelig effect ineens, dit zal een geleidelijk verloop hebben.

In de als bijlage opgenomen MJ1 2019 – 2022 staat de werkvoorraad aan investeringsuitgaven per jaar gepland.

Personeelslasten

Formatie

De formatie is gehandhaafd op 317,5 FTE conform SPP III. Deze formatie gaat uit van een minimale formatieve opzet.

Loonkosten

In de MJR is gerekend met 3% stijging van de loonkosten per jaar. Dit is voor het jaarlijks "cao-effect" (stijging salarissen), voor stijging van de sociale lasten (premies) en autonome ontwikkelingen (zoals periodieken).

De ontwikkeling van de pensioenpremies blijft onzeker. Het ABP heeft de pensioenpremies voor 2018 wederom verhoogd. Bepalend voor de pensioenpremies is de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad geeft de verhouding aan tussen bezittingen en (toekomstige) pensioenverplichtingen van het ABP. De dekkingsgraad is per 31 maart 2018 103%. Het ABP verwacht dat in de komende jaren de pensioenen niet kunnen worden verhoogd. De kans dat ABP de pensioenen in 2019 moet verlagen is heel klein. Voor volgende jaren blijft de kans wel aanwezig. Als de beleidsdekkingsgraad tot en met 2020 (voor een aaneengesloten periode van vijf jaar) onder het vereiste niveau van 104,2% blijft, is verlaging van pensioenen onvermijdelijk. In hoeverre deze recente ontwikkelingen van invloed zijn op een eventuele verdere stijging van de pensioenpremies de komende jaren is nog niet bekend.

Prijzen

Over het algemeen volgen wij de ramingen van het Centraal Planbureau (CPB) ten aanzien van de prijsontwikkelingen. Dit voorjaar heeft het CPB het Centraal Economisch Plan (CEP) uitgebracht. Door de stijgende arbeidskosten en de verhoging van het lage btw-tarief stijgt de inflatie in 2019 naar 2,3%. Aangezien de verhoging van het lage btw-tarief voor ons weinig effect zal hebben, is uitgegaan van 2%. Hiermee is in deze MJR gerekend over de hele meerjarenperiode.

Dividendopbrengst Nederlandse Waterschapsbank (NWB)

Tot en met 2011 keerde de NWB jaarlijks een dividenduitkering uit van ca. € 1,4 miljoen. Door strengere internationale eisen gesteld aan banken, werd de NWB verplicht een hoger eigen vermogen aan te houden. De verwachting is dat de NWB in de loop van 2018 bekend maakt dat aan de (strengere) eisen inzake het eigen vermogen wordt voldaan en er in 2019 weer dividend wordt uitgekeerd (over de winst van het jaar 2018). Voorlopig is rekening gehouden met een dividenduitkering van € 1 miljoen ingaande 2019. Bij het samenstellen van de begroting 2019 is hierover meer duidelijkheid.

C. De meerjarenraming 2019 – 2022 in cijfers

C1. Uitkomsten meerjarenraming

Een van de uitgangspunten bij het opstellen van de MJR is te proberen een lage, maar vooral stabiele lastenontwikkeling te realiseren. Lastenontwikkelingen per taak worden bepaald door gerealiseerde investeringen en benutte kansen. Die lopen per taak niet gelijk op. Het merendeel van onze investeringen wordt voor de taak watersysteembeheer gemaakt. Als gevolg hiervan loopt de lastenontwikkeling per taak uiteen.

Evenals de vorige MJR is het ook deze MJR mogelijk de lastenstijging voor de taak watersysteembeheer constant te houden op 2% met inzet van de algemene reserve. De taak zuiveringsbeheer geeft jaarlijks een daling.

Lastenontwikkeling in procenten (met inzet reserves)

	2019	2020	2021	2022
Totaal	0,7%	1,0%	0,8%	0,1%
Per taak				
- Watersysteembeheer	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%
- Zuiveringsbeheer	-0,7%	-0,2%	-0,7 %	-2,2%

Het coalitieakkoord streeft onder andere een geleidelijke lastenontwikkeling na. We streven ernaar de stijging te beperken tot het inflatieniveau.

In deze meerjarenperiode zitten we onder het verwachte inflatieniveau. Gemiddeld stijgen de lasten met 0,6% per jaar.

Met het inzetten van de algemene reserve kan de lastenstijging bij het watersysteembeheer stabiel op 2% gehandhaafd worden, evenals in de MJR van vorig jaar. Aan het eind van 2022 bedraagt de stand van de algemene reserve nog € 2,8 miljoen. Dit is € 1,2 miljoen meer dan het minimumniveau van € 1,6 miljoen, zie de paragraaf weerstandsvermogen en de risicoparagraaf.

Hierbij wordt nog opgemerkt dat de huidige discussie over het verwijderen van medicijnresten, op termijn kan leiden tot een kostenverhoging van de taak zuiveringsbeheer.

In de cijfers hieronder wordt de ontwikkeling van de meerjarenraming op kostensoorten weergegeven, gevolgd door een globale toelichting.

Meerjarenraming naar kosten- en opbrengstsoorten

(bedragen x € 1.000)

kostensoort	begroting 2019	begroting 2020	begroting 2021	begroting 2022
kapitaallasten	23.741	23.745	23.417	22.468
personeelslasten	26.050	26.823	27.676	28.332
goederen en diensten door derden	39.398	39.456	40.063	40.655
toevoeging aan voorzieningen	618	618	618	618
onvoorzien	106	107	109	109
totaal lasten	89.913	90.749	91.883	92.182
batens	-3.634	-3.706	-3.834	-3.707
onttrekking bestemmingsreserves	-1.008	-969	-928	-888
netto lasten	85.271	86.074	87.121	87.587
inzet reserves	-1.525	-1.500	-1.900	-2.275
te dekken door watersysteem- en zuiveringsheffing	83.746	84.574	85.221	85.312
stijging (absoluut)	604	828	647	91
stijging (in procenten)	0,7%	1,0%	0,8%	0,1%

Belangrijke wijzigingen die in deze cijferopstelling zijn verwerkt:

- Ingaande 2019 wordt rekening gehouden met een dividenduitkering NWB van € 1 miljoen.
- Volgens de Waterwet (2009) en het Bestuursakkoord Water (2011) is het peilbeheer op kanalen een taak van de waterschappen. De Provincie Drenthe en de waterschappen Hunze Aa's, Drents Overijsselse Delta en Vechtstromen zijn daarom in gesprek gegaan om het peilbeheer van de Drentse kanalen over te dragen van de Provincie naar de waterschappen. Het betreft de kanalen Drentse Hoofdvaart (Meppel-De Punt) en Verlengde Hoogeveense Vaart (Meppel-Klazienaveen). Tegelijkertijd met de overdracht wordt het waterakkoord uit 1994 herzien. Dit betekent onder anderen dat het aandeel in de kosten van de Provincie Drenthe overgaat naar de waterschappen. De meerkosten ingaande 2019 bedragen € 116.000,-.
- Maatregelen op de RWZI's ten behoeve van de waterkwaliteit.
In het AB van 13 december 2017 is als onderdeel van het 10 puntenplan Nutriënten en Gewasbeschermingsmiddelen (GBM) besloten maatregelen te gaan voorbereiden op RWZI Gieten en RWZI Assen om met name de fosfaatbelasting te reduceren. Hiervoor is een voorbereidingskrediet beschikbaar gesteld van € 100.000,- voor de verdere planuitwerking en onderzoeken. Dit zal worden uitgevoerd in 2018.
De eerste berekeningen op hoofdlijnen laten geraamde investeringen voor Gieten en Assen

zien van respectievelijk € 0,8 miljoen en € 2,7 miljoen, totaal € 3,5 miljoen. Dit bedrag is voorlopig meegenomen in de planning van de investeringen voor 2020. In de loop van 2018 zal, na de planuitwerking en onderzoeken, een nauwkeuriger berekening van de uitvoeringskosten worden gemaakt.

Tevens zijn ingaande 2020 € 140.000,- extra exploitatielasten opgenomen als gevolg van deze investering.

- Momenteel is een informatiebedrijfsvoeringsplan (IBP) in voorbereiding. Het informatiebedrijfsvoeringsplan is een leidraad die aangeeft hoe Waterschap Hunze en Aa's invulling gaat geven aan de opgave die gesteld is door de overheid, externe en interne ontwikkelingen binnen Hunze en Aa's en daaruit voortvloeiende bedrijfsvoering. Nieuwe ICT-ontwikkelingen worden hierin meegenomen. Door onder andere de Omgevingswet en diverse andere ontwikkelingen zoals digitale dienstverlening en "open overheid" moeten er de komende jaren op ICT gebied diverse vernieuwingen worden doorgevoerd. Naast de in de meerjareninvesteringschema (MJ) opgenomen investeringen, is ingaande 2019 hiervoor een bedrag opgenomen van € 200.000,-.
- Het nieuwe laboratorium zal per 1 januari 2019 in bedrijf zijn. In deze meerjarenraming is rekening gehouden met de gewijzigde exploitatielasten ingaande 2019.
- De effecten van de geplande duurzaamheidsmaatregelen, zoals plaatsing zonnepanelen en uitbreiding van de WKK's, zijn in deze meerjarenraming opgenomen.
- Totaal is voor de hele meerjarenperiode € 7,2 miljoen aan algemene reserves ingezet om de lastenstijging te beperken.

C2. Lastenontwikkeling in perspectief

Een van de uitkomsten van het Bestuursakkoord Water (BAW) uit 2011 is dat de ontwikkeling van de lokale lasten in beeld gebracht moet worden. Het doel hiervan is te volgen of de waterschappen de verwachte doelmatigheidswinst in 2020 realiseren en of de waterschappen inderdaad een gematigde lastenontwikkeling kennen.

Landelijk is afgesproken dat de lasten per waterschap vanaf 2010 maximaal met 2,7% exclusief inflatie per jaar mogen stijgen. Dit percentage is een gemiddelde. Dit percentage is in 2014 verlaagd naar 2,5%. Met deze 2,5% moet elk waterschap de kosten van de MURA, de HWBP, de KRW en WB21 opgaven en overige ontwikkelingen betalen. In de 2,5% is opgenomen de gerealiseerde besparingen in bijvoorbeeld de afvalwaterketen. Daarnaast mogen de lokale lasten stijgen met de reguliere loon- en prijsstijgingen. Bij een loon- en prijsstijging van gemiddeld 2% bedraagt de totale lokale lastenstijging hiermee ongeveer 4,5% per jaar.

Zolang de lastenstijging onder de afgesproken 2,5% (excl. inflatie) per jaar blijft voldoet het waterschap aan de norm. Als alle waterschappen aan de norm voldoen hebben we als collectief de afgesproken doelmatigheidswinst in 2020 gerealiseerd.

De landelijke trend is dat we als waterschappen ruim onder de toegestane lastenontwikkeling blijven. Met een gemiddelde lastenstijging van ongeveer 0,6% voldoen wij ruimschoots aan deze norm.

C3. Inzet reserves

De omvang van de algemene reserves per 1 januari 2019 is als volgt:

Taak	Stand per 1 januari 2019 (incl. VJR 2018)	Minimum omvang (basis: risico- inventarisatie)	Meer t.o.v. Minimumomvang
Watersysteembeheer	10.011.000	1.636.000	8.375.000
Zuiveringsbeheer	1.727.000	607.000	1.120.000
Totalen	11.738.000	2.243.000	9.495.000

Omvang risico's

Op basis van de recente actualisatie van de risico-inventarisatie is de minimale omvang van de reservepositie vastgesteld op rond € 2,2 miljoen. Zie verder de toelichting bij de risicoparagraaf.

Watersysteembeheer

Mede door de voordelige uitkomst van de jaarrekening 2017 is voldoende algemene reserve aanwezig om, tot en met 2022, de lastenstijging te egaliseren op 2% per jaar. Het beleid is al een aantal jaren om de tariefstijging van het watersysteembeheer te egaliseren door inzet van de algemene reserve. De algemene reserve wordt hiervoor ingezet tot de minimumomvang. In deze meerjarenperiode wordt in totaal € 7,2 miljoen aan reserves ingezet. Eind 2022 resteert nog € 2,8 miljoen aan algemene reserve. Dit is € 1,2 miljoen boven de minimumomvang.

Zuiveringsbeheer

In ons Financieel Statuut is opgenomen dat de algemene reserve maximaal 10% van de omvang van de taak mag bedragen. Is de algemene reserve hoger dan de maximumomvang dan wordt het "overschot" in vier gelijke delen teruggegeven aan de belastingbetalers door het verlagen van de tarieven. De maximumomvang voor zuiveringsbeheer bedraagt rond € 4 miljoen. De stand van € 1,7 miljoen ligt derhalve nog onder het maximum.

D. De ontwikkeling van de waterschapsbelastingen

Ingaande 2019 geldt de nieuwe kostentoedelingsverordening (KTV). Volgens de Waterschapswet moet dat minimaal eens per vijf jaar gebeuren. In de KTV staat de procentuele verdeling van de kosten van het watersysteem over de belastingcategorieën ingezetenen, gebouwd, ongebouwd en natuur. De verdeling is gebaseerd op een bestuurlijke keuze voor het ingezetenaandeel en een berekening van de onderlinge waardeverhoudingen voor de overige categorieën. Op basis van een extern uitgevoerd onderzoek naar oppervlaktes en waardes per hectare is de volgende procentuele verdeling berekend:

Categorie:	oud	nieuw
Ingezetenen	29%	29%
Gebouwd	49,6%	48,6%
Ongebouwd	21,2%	22%
Natuur	0,2%	0,4%

De verhoging van het aandeel ongebouwd van 21,2% naar 22% heeft een stijgend effect van 4,5% op het tarief ongebouwd. De daling van het aandeel gebouwd van 49,6% naar 48,6% heeft een dalend effect van 3,6% op het tarief gebouwd.

Het tarief ongebouwd stijgt in 2019 t.o.v. 2018 met 7,3%. Dit betreft voor 4,5% het effect van de nieuwe KTV, voor 2% de stijging 2019 t.o.v. 2018 en voor 0,8% een lichte daling van het aantal ha. wegen en een lichte stijging van het aantal ha. natuur t.o.v. 2018.

Voor het zuiveringsbeheer worden de kosten verdeeld op basis van het aantal vervuilingseenheden.

Eenheden

Voor het bepalen van de tarieven zijn niet alleen de kosten van belang ook de heffingsmaatstaven (het noemereffect) spelen een rol.

In deze MJR is voor de watersysteemheffing gebouwd uitgegaan van het jaarlijks stijgen van de WOZ-waarde voor 2019 van 3% en voor de jaren 2020 t/m 2022 van 2%.

Gerekend is met de volgende eenheden:

		2018	2019	2020	2021	2022
Watersysteemheffing	Maatstaf					
Ingezetenen	Hoofdbewoner	180.100	180.200	180.300	180.400	180.500
Gebouwd (basis)	WOZ-waarde	€ 42,0 mrd	€ 43,3 mrd	€ 44,1 mrd	€ 45,0 mrd	€ 45,9 mrd
Gebouwd (buitendijks)	WOZ-waarde	€ 59 mln	€ 61 mln	€ 62 mln	€ 63 mln	€ 64 mln
Ongebouwd (basis)	Hectare	135.330	134.215	134.090	133.965	133.840
Ongebouwd wegen	Hectare	8.900	8.400	8.400	8.400	8.400
Ongebouwd (buitendijks)	Hectare	225	235	235	235	235
Natuur	Hectare	33.790	35.425	35.425	35.425	35.425
Verontreinigingsheffing	VE	4.750	5.000	5.000	5.000	5.000
Zuiveringsheffing	VE	539.500	539.100	539.350	539.600	539.800

Opmerking

Het aantal ingezetenen is niet gelijk aan het aantal inwoners van ons beheergebied. Dit kan betekenen dat ondanks een bevolkingskrimp een lichte stijging van het aantal ingezetenen (vooral meer eenpersoonshuishoudens) mogelijk is.

Hierbij wordt nog opgemerkt dat de prognose van de eenheden die worden gehanteerd in de meerjarenraming worden aangeleverd door het NBK. Het NBK heeft hierbij aangegeven dat, door de problemen met het belastingsysteem, nog niet alle duidende gegevens compleet zijn. Dit betekent dat er nog een bijstelling van de eenheden kan plaatsvinden. Of dit zich gaat voordoen en wat de mogelijke omvang van deze bijstelling kan zijn is nu nog niet te zeggen.

Belastingtarieven 2019 - 2022

We gaan uit van het voortzetten van de ingezette koers van kostenbeheersing.

De beeldvorming van het waterschap wordt voor een deel bepaald door de ontwikkeling van de tarieven. Grote schommelingen in de tariefontwikkeling zijn niet gewenst.

Onderkend moet wel worden dat we op met name de noemereffecten geen invloed hebben.

Hierna worden per taak de kostenontwikkelingen en de tariefontwikkelingen tot en met 2022 aangegeven.

Meerjarenraming watersysteembeheer

(bedragen x € 1.000)

	begroting 2019	begroting 2020	begroting 2021	begroting 2022
Netto kosten	46.329	47.166	48.433	49.696
Bedrag voor onvoorzien	58	59	60	62
Kosten kwijtschelding	695	695	695	695
Onttrekking bestemmingsreserves	-1.008	-969	-928	-888
Netto lasten	46.074	46.951	48.260	49.565
Inzet algemene reserve	-1.525	-1.500	-1.900	-2.275
Te ontvangen belastingopbrengst	44.549	45.451	46.360	47.290
Stijging in procenten	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%

Tarieven 2018 - 2022	Tarieven 2018	begroting 2019	begroting 2020	begroting 2021	begroting 2022
Watersysteemheffing:					
ingezetenen	71,76	73,28	74,57	76,01	77,48
gebouwd (basis)	0,05105%	0,04954%	0,04954%	0,04957%	0,04960%
gebouwd (buitendijks)	0,01470%	0,01422%	0,01402%	0,01403%	0,01405%
ongebouwd (basis)	57,66	61,89	63,45	64,79	66,17
ongebouwd (wegen)	114,47	122,94	126,15	128,81	131,55
ongebouwd (buitendijks)	15,05	16,10	16,43	16,78	17,14
natuur	3,32	5,56	5,61	5,73	5,85
Verontreinigingsheffing	73,18	72,70	72,53	72,01	70,43

Meerjarenraming zuiveringsbeheer

(bedragen x € 1.000)

	begroting 2019	begroting 2020	begroting 2021	begroting 2022
Netto kosten	37.626	37.552	37.290	36.453
Bedrag voor onvoorzien	49	49	49	47
Kosten kwijtschelding	1.522	1.522	1.522	1.522
Netto lasten	39.197	39.123	38.861	38.022
Inzet algemene reserve	0	0	0	0
Te ontvangen belastingopbrengst	39.197	39.123	38.861	38.022
Daling in procenten	-0,7%	-0,2%	-0,7%	-2,2%

Tarief 2018 – 2022	Tarief 2018	begroting 2019	begroting 2020	begroting 2021	begroting 2022
Zuiveringsheffing	73,18	72,70	72,53	72,01	70,43

Doordat niet iedereen in dezelfde mate voor beide taken betaalt treden verschillen op in de lastenontwikkeling per categorie belastingbetalers. Hieronder wordt dit effect in procenten aangegeven.

Effecten tarieven op voorbeeldbelastingbetalers

	2019	2020	2021	2022
Gezin met een huurhuis	0%	0,3%	0,0%	-1,1%
Gezin met een eigen woning	0%	0,7%	0,5%	-0,3%
Gezin met een agrarisch bedrijf	6,6%	2,4%	2,0%	2,0%
MKB bedrijf	-0,3%	1,1%	0,9%	0,3%
Industrieel bedrijf	-0,6%	-0,1%	-0,5%	-1,8%

Bij de voorbeeldbelastingbetalers zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd (basis 2018):

Gezin met een huurhuis: 3 VE

Gezin met een eigen woning: 3 VE, WOZ-waarde € 200.000,-

Gezin met een agrarisch bedrijf: 3 VE, WOZ-waarde € 400.000,-, 80 hectare landbouwgrond

MKB bedrijf: 10 VE, WOZ-waarde € 2.000.000,-

Industrieel bedrijf: 800 VE, WOZ-waarde € 10.000.000,-

Over het algemeen volgen de tarieven de lastenontwikkeling per taak. De verschillen worden duidelijk bij onze “voorbeeld belastingbetalers”.

Door veranderingen in de heffingseenheden (aantal ingezetenen, hectares ongebouwd etc.) treden onderling wel verschillen op. Hier speelt mee dat het aantal eenheden (hectares) bij ongebouwd jaarlijks afneemt. Bij de overige belastingcategorieën stijgt het aantal eenheden (WOZ-waarde, aantal ingezetenen). Bij een verlaging van het aantal eenheden, stijgt het tarief per eenheid.

Ook speelt hierin een rol dat het effect van een lager tarief bij het zuiveringsbeheer (van € 73,- in 2018 naar € 70,- in 2022) niet zwaar “meetelt” bij het agrarisch bedrijf. De belastingaanslag van een agrarisch bedrijf heeft vooral betrekking op de watersysteemheffing ongebouwd. Het deel ongebouwd van de aanslag bedraagt ca. 95% van de totale aanslag.

E. Weerstandsvermogen

De algemene reserves worden vooral gebruikt als algemeen weerstandsvermogen. Het hebben van voldoende eigen vermogen stelt ons in staat financiële tegenvallers, zoals beschreven in de risicoparagraaf, op te kunnen vangen zodra ze zich voordoen.

Uitgangspunt is de omvang van deze reserves in overeenstemming te brengen met het in ons Financieel Statuut gebruikte uitgangspunt dat de reservepositie per taak ligt binnen de bandbreedte van het vastgestelde minimum en maximum.

Al een aantal jaren is ons beleid hierop aangepast. Het handhaven van reserves op het minimaal gewenste niveau, voor de taak watersysteembeheer, is nu het uitgangspunt.

In de tabel hieronder zijn de meest actuele gegevens verwerkt. Gegevens gebaseerd op een jaarlijkse lastenstijging van 2,0% bij het watersysteembeheer en een gemiddelde lastendaling van 0,9% bij het zuiveringsbeheer. Eerst wordt de actuele stand weergegeven, daarna het verloop van de stand over de meerjarenperiode. Jaarlijks wordt bij de begroting een concreet voorstel gedaan hoe om te gaan met de algemene reserves.

Omvang reserves

Volgens deze meerjarenraming ziet het verloop van de algemene reserves er als volgt uit:

Tabel verloop algemene reserves 2019 – 2022 (per 31/12)

	2019	2020	2021	2022
Watersysteembeheer	10.011.000	8.486.000	6.986.000	5.086.000
Onttrekking/toevoeging	-1.525.000	-1.500.000	-1.900.000	-2.275.000
Saldo per 31/12	8.486.000	6.986.000	5.086.000	2.811.000
				<i>Minimum 1.636.000</i>
Zuiveringsbeheer	1.727.000	1.727.000	1.727.000	1.727.000
Onttrekking/toevoeging				
Saldo per 31/12	1.727.000	1.727.000	1.727.000	1.727.000
				<i>Minimum 607.000</i>

De stand van beide algemene reserves zijn aan het eind van deze meerjarenperiode boven het gewenste minimum niveau .

F. Risicoparagraaf

Onderdeel van de meerjarenraming is de risicoparagraaf.

De risicoparagraaf geeft een inventarisatie van de risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie van het waterschap. De risico-inschatting is gebaseerd op subjectieve aannames, waarbij het inzicht sterk afhankelijk is van vele onzekere toekomstige factoren. Aangezien deze onzekerheden niet vooraf te kwantificeren zijn, kan er geen voorziening worden gevormd.

Het weerstandsvermogen geeft aan hoeveel financiële ruimte er is om substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat het beleid moet worden aangepast en/of doelstellingen niet kunnen worden gerealiseerd. De omvang van het weerstandsvermogen wordt bepaald door:

- de risico's;
- de weerstandscapaciteit (de algemene reserve).

Wij hanteren voor het identificeren en kwantificeren van bedrijfsvoeringsrisico's een systematiek die het risico uitdrukt in de kans op optreden vermenigvuldigd met het gevolg, waarbij een onderscheid wordt gemaakt naar strategische, compliance (voldoen aan wet en regelgeving) of operationele gevolgen. Daarbij wegen we, indien mogelijk en van toepassing, ook het financiële aspect mee.

Met deze risicosimulatie hebben we bepaald dat het weerstandsvermogen circa € 2,2 miljoen moet zijn. De algemene reserve bedraagt per 31 december 2017 ca. € 13,1 miljoen (inclusief het resultaat 2017) en is derhalve ruimschoots toereikend voor de gesignaleerde risico's.

Als een crisis bijvoorbeeld als gevolg van een natuurramp of een terroristische aanslag zich voordoet, is het de vraag of Hunze en Aa's aansprakelijk kan worden gesteld voor de financiële gevolgen. Het waterschap zal in dergelijke gevallen hoogst waarschijnlijk over onvoldoende weerstandsvermogen beschikken om de financiële gevolgen te kunnen dragen. De verwachting is dat het Rijk bij een grote

crisis zal bijdragen. Dit is bijvoorbeeld geregeld in de Wet tegemoetkoming schade bij rampen en zware ongevallen (Wts). Deze wet geeft regels over de tegemoetkoming in schade en kosten in geval van overstromingen door zoet water, aardbevingen en andere rampen en zware ongevallen. Waterschap Hunze en Aa's houdt geen rekening met disproportionele risico's bij het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit. Indien het weerstandsvermogen ontoereikend zou zijn voor de gevolgen van risico's kan de onbenutte belastingcapaciteit ter dekking worden ingezet, dit leidt tot tariefverhoging.

De laatste actualisatie vond plaats bij de jaarrekening 2017 (zie AB 6 juni). Ten opzichte van de jaarrekening 2017 zijn in de paragraaf geen aanpassingen gedaan.

De belangrijkste **risico's** zoals die momenteel worden gezien betreffen, ingedeeld naar strategisch, compliance en operationeel:

STRATEGISCH

Omgevingsgerichtheid en imago

Onze omgeving stelt steeds hogere eisen aan de uitvoering van onze taken, terwijl wij in essentie een op inhoud gerichte organisatie zijn en onze kerntaken vaak een lastig te meten of ervaren langetermijneffect hebben. Hierdoor lopen wij de kans om onvoldoende te voldoen aan de eisen en verwachtingen die onze omgeving stelt. Er zal adequaat moeten worden ingespeeld op maatschappelijke ontwikkelingen en het voldoende bewust zijn van de omgeving om bijv. projecten te kunnen realiseren. Vanaf 2018 wordt de communicatie en de omgevingsgerichtheid verder verbeterd.

Beschikbaarheid van ICT / informatievoorziening en de verwerking van persoonsgegevens

De ontwikkelingen in dit vakgebied gaan heel snel en grijpen diep in op de processen. De afhankelijkheid van ICT en van passende informatievoorziening maken de organisatie kwetsbaar. Adequate informatiebeveiliging, digitalisering en basisgegevens zijn noodzakelijk voor zekerheid in de bedrijfsvoering en het voorkomen van datalekken. Ook de rechtmatige verwerking van persoonsgegevens heeft onze aandacht. Hiervoor zijn al maatregelen in uitvoering; ook de komende jaren zullen op dit gebied resultaten worden geboekt. Het uitvoeren van maatregelen "achteraf" sluiten we echter niet uit.

Beschikbaarheid van technologie

Het op de juiste wijze uitvoeren van onze kerntaken is sterk afhankelijk van technische oplossingen, van de mogelijkheid om ontwikkelingen hierin te volgen en om uitval en storingen op te vangen. Voor de komende jaren ligt er daarnaast een grote opgave voor zowel de primaire als de regionale kerntaken. Hiervoor is kennis, kunde en capaciteit nodig die mogelijk niet voldoende in de organisatie aanwezig is. Technisch personeel kan in deze behoefte voorzien, maar de arbeidsmarkt is gespannen en verslechtert naar verwachting verder. Deze afhankelijkheid van technologie en de geringe beschikbaarheid van technisch personeel maken ons kwetsbaar. Het waterschap geeft in de komende periode vorm en inhoud aan strategische personeelsplanning III (periode 2017-2020), met de bedoeling om goed en voldoende personeel te krijgen en te houden.

Samenwerking

We zoeken de samenwerking met andere waterschappen en met de gemeentes in ons gebied om onze doelen te realiseren. Hierdoor ontstaat een grotere bestuurlijke complexiteit én afstand tot het concrete proces. Een voorbeeld hiervan is de beoogde samenwerking in de waterketen. Indien deze onvoldoende tot stand komt, kunnen de besparingen die afgesproken zijn in het Bestuursakkoord

Water niet gehaald worden. Zorgpunt hierbij is het besef van urgentie, maar ook de mogelijke wettelijke belemmeringen (zoals de btw en de vennootschapsbelasting).

Fonds Oude leidingen

Het Fonds Oude Leidingen maakt onderdeel uit van de Gemeenschappelijke Regeling met waterschap Noorderzijlvest en is bedoeld voor het opruimen van oude en buiten gebruik gestelde persleidingen. Het fonds wordt gevoed via het rendement op het fonds. Het fonds wordt beheerd door Noorderzijlvest. Als de omvang van het fonds ontoereikend is dragen beide waterschappen naar evenredigheid bij in de kosten.

Aanspraken op externe garantstelling door derden

Voor de garantstelling voor een lening van verbonden partijen bestaat het risico dat het waterschap wordt aangesproken. Verstrekte garantstellingen betreffen: Hefpunt (tot de liquidatie van Hefpunt, in de loop van 2018) en de garantstelling op het doorlopend krediet ten behoeve van de Unie van Waterschappen en de huisvesting van de Unie.

Belastingsamenwerking: Noordelijk Belastingkantoor

Het waterschap staat garant voor eventuele tekorten van het Noordelijk Belastingkantoor voor zover dit de begrotingspositie overschrijdt. Het Noordelijk Belastingkantoor kent geen eigen vermogen.

ICT-samenwerking: Het Waterschapshuis

Het waterschap staat garant voor eventuele tekorten van het Waterschapshuis voor zover dit de begrotingspositie overschrijdt. Het Waterschapshuis kent geen eigen vermogen.

Aardbevingen

Ten gevolge van de aardbevingen kan schade ontstaan aan de bestaande infrastructuur. Ook voor de nieuw aan te leggen infrastructuur, is het niet duidelijk welke maatregelen genomen moeten worden voor het aardbevingsbestendig bouwen. Naast een technisch risico, is er ook een financieel risico aan verbonden.

Veenkoloniale afvalwaterleiding (VKA)

Voor de afvoer van het afvalwater uit de Veenkoloniën is in het verleden een afvalwaterleiding naar de Waddenzee aangelegd. Op deze leiding werd biologisch verontreinigd afvalwater en zout afvalwater geloosd. Het biologisch verontreinigde afvalwater wordt tegenwoordig middels reguliere technieken gezuiverd en geloosd op het oppervlaktewater. Alleen voor het zoute afvalwater is er nog geen oplossing. Dus dat zoute afvalwater, afkomstig van enkele bedrijven, wordt nog op de VKA geloosd. De huidige situatie is dat er een leiding ligt die eigendom is van het waterschap en die voor de bedrijfsvoering een risico vormt. De risico's zijn tweeledig: op de eerste plaats is er het milieurisico van een lekkage van zout water en ten tweede is er een financieel risico in de vorm van reparatiekosten. Er is een onderzoek naar de aardbevingsbestendigheid van de leiding uitgevoerd. Uit het onderzoek is gebleken dat de asbest cement leiding wel tegen schokken vanuit een aardbeving bestand is. Ook Google is voornemens om aan te sluiten op de VKA. Het gaat hierbij om koelwater dat via de laatste 500 meter van de leiding naar zee wordt gevoerd. Er wordt voor een robuuste aansluiting met afsluiters gekozen om de continuïteit van de lozingen van alle bedrijven op de VKA zo veel mogelijk te waarborgen.

Het waterschap beschouwt de VKA niet als een overheidstaak en wil de integrale kosten bij de gebruikers in rekening brengen. Het betreft de exploitatiekosten en te zijner tijd ook de vervangingskosten van de leiding. Of er in dit geval sprake is van een publieke taak verschilt het waterschap van mening met de bedrijven die van de VKA gebruik maken. Om dit geschil te beslechten is bij de rechter een oordeel gevraagd over deze kwestie. De rechtbank heeft op 10

februari 2016 vonnis gewezen. Daarin stelt de rechtbank vast dat het beheer en onderhoud van de VKA geen publieke taak van het waterschap is, maar ook dat het huidige gebruik van de VKA niet onrechtmatig is. De rechtbank geeft partijen sterk in overweging om weer in overleg te treden over voortgezet gebruik van de VKA. Het overleg is gestart. De bedrijven zijn wel – pro forma – in beroep gaan.

COMPLIANCE

Juridische procedures, schadeclaims en geschillen met aannemers

Ten tijde van het opstellen van de meerjarenraming 2019 - 2022 lopen een aantal juridische procedures en schade-claims die ertoe kunnen leiden dat het waterschap aansprakelijk wordt gesteld en tot betaling van deze financiële claims over moet gaan. De verschillende zaken bevinden zich in diverse stadia van de procedure (claims, beroep of hoger beroep). De procedures hebben betrekking op verschillende aansprakelijkheden zoals nadeelcompensatie, meerwerk of schade. Onze inschatting is, gelet op ervaringen uit het verleden, dat de procedures niet in ons nadeel zullen uitvallen.

OPERATIONEEL

Schade door inzet (nood)bergingsgebieden

Ondanks het feit dat ons watersysteem robuust is kan het in uitzonderlijke gevallen van extreme neerslagsituaties noodzakelijk zijn om (nood)bergingsgebieden in te zetten. In dit geval vindt er door het waterschap moedwillig een beheerste inundatie plaats van deze vooraf ingerichte gebieden. Op basis van afspraken die hierover zijn gemaakt in een schaderegeling zal de daarbij veroorzaakte schade door het waterschap vergoed moeten worden. Hiervoor is in 2010 door het dagelijks bestuur de “Beleidsregel schadevergoeding bergingsgebieden 2010” vastgesteld op grond van de door het algemeen bestuur vastgestelde “Procedureverordening schadevergoeding 2010”. De keuze voor (nood)bergingsgebieden is historisch ingegeven door een kosten- batenanalyse. Geconcludeerd is destijds dat inrichting en inzet van bergingsgebieden een bedrijfseconomisch voordeliger variant is dan het bouwen van (overgedimensioneerde) gemalen. De eventueel te maken kosten voor schade is derhalve een direct gevolg van de gemaakte keuze. Hoewel het hier feitelijk om kosten van beheermaatregelen voor een adequaat waterbeheer gaat, is gezien het (onvoorspelbare) karakter van deze post ervoor gekozen deze niet jaarlijks in de begroting (en daarmee in het tarief) op te nemen, maar onderdeel te laten zijn van de risicoparagraaf en de claim op het weerstandsvermogen. Naast inzet van reguliere (nood)bergingsgebieden met een eigen vastgesteld vergoedingsregime kan het in uitzonderingssituaties noodzakelijk zijn, als de gehele capaciteit is benut, een ander gebiedsdeel aanvullend te inunderen. Gezien het feit dat dit niet is ingericht en gereguleerd met infrastructurele maatregelen, zal de schade naar verwachting hoger zijn dan bij inzet van reguliere (nood)bergingsgebieden, de kans op noodzaak tot inzet is echter vele malen kleiner.

Toetsing primaire kering op aardbevingsbelasting

In 2016 hebben we een toets op de stabiliteit van de primaire kering met betrekking tot de aardbevingen uitgevoerd. De laatste stand van zaken is dat we geen schade van betekenis verwachten als gevolg van aardbevingen. We blijven het volgen maar gaan geen versterkingen op voorhand uitvoeren.

Toetsing regionale keringen

Het Masterplan Kaden zorgt ervoor dat de regionale kaden in ons beheergebied weer voldoen aan de hoogtenormen. Hiervoor is jaarlijks groot onderhoud nodig aan een deel van de kaden. De provincie Groningen heeft in 2014 de uitgangspunten voor het toetsen van de regionale keringen vastgesteld.

Voor de boezemkeringen is voor het eerst een formele toetsing (zoals bij de zeedijk) gestart, waarbij naast op hoogte ook wordt getoetst op: macro- en microstabiliteit, piping/heave, bekleding en dergelijke. Op dit moment is de Eemskanaal kade zuidzijde geavanceerd getoetst en goedgekeurd. Met de provincie Groningen zijn afspraken gemaakt over het vervolg van de beoordeling van de regionale keringen. We blijven gebruik maken van de Eindige Elementen Methode (EEM, ook wel geavanceerde methode) om deze beoordeling uit te voeren. Gelijktijdig valideren we de uitkomsten met de gebruikelijke toetsingsmethode van Deltares.

Per afgekeurd kadetraject zal er een verbetermaatregel worden uitgewerkt en als projectvoorstel aan het algemeen bestuur worden aangeboden. Intussen zijn voor de boezemkades bij het Winschoterdiep (en Rensel), de Pekel Aa, het Drents diep en Tusschenklappen investeringen opgenomen in de MJl.

Belastingopbrengsten

Door de economische situatie (denk aan faillissementen) kunnen de belastingopbrengsten zich anders ontwikkelen dan we in de begroting en meerjarenraming meenemen. Ook juridische procedures (zie hierna de uiteenzetting rondom de tariefdifferentiatie wegen en in voorgaande jaren de procedures rondom de natuurterreinen) kunnen tot afwijkingen leiden.

Tariefdifferentiatie wegen

Sinds 2013 passen wij de wettelijk toegestane tariefdifferentiatie voor verharde wegen toe. Het tarief voor een hectare openbare verharde weg krijgt een opslag van 100% op het tarief volgens de watersysteemheffing ongebouwd.

Om het aantal hectares te bepalen hanteren we het standpunt dat het verharde gedeelte van een weg en grond “dienstbaar aan de weg” samen de omvang van het aantal hectares bepalen. Dus asfalt, klinkers en berm en sloten. Door de rechtbank Overijssel is aangegeven dat het begrip ‘verharde openbare wegen’ beperkt moet worden uitgelegd. De rechtbank oordeelt dat onverharde weggedeelten die dienstbaar zijn aan de (verkeersfunctie van de) verharde weg, niet onder de reikwijdte van dit begrip vallen. Volgens de rechter mag deze tariefdifferentiatie zich dus alleen uitstrekken over het verharde gedeelte van de weg.

Het belastingkantoor GBLT is, als heffende instantie van waterschap Zuiderzeeland, tegen deze uitspraak in beroep gegaan. Medio december jl. heeft het Gerechtshof Arnhem – Leeuwarden in hoger beroep echter opnieuw bepaald dat onverharde weggedeelten niet mogen worden meegenomen. Naar aanleiding van deze uitspraak heeft GBLT beroep in cassatie bij de Hoge Raad ingesteld. De kans is echter reëel dat de uitspraak in stand blijft. Dat betekent dat wij teveel hectares tot de categorie wegen hebben gerekend. Een correctie hierop betekent minder hectares wegen en daardoor een verhoging van het tarief voor de watersysteemheffing ongebouwd.

Daarnaast kunnen de operationele risico's bestuurlijke impact hebben. Voorbeelden hiervan zijn het niet voldoen aan wet- en regelgeving (NBW of KRW), het niet op orde hebben van het watersysteem of niet nakomen van bestuurlijke afspraken (bijv. verwachtingen die gewekt zijn in het Waterbeheerprogramma of in de studie Droge Voeten 2050).

G. Investeringsprogramma

In deze meerjarenperiode wordt voor 2019 tot en met 2022 rekening gehouden met de kapitaallasten behorende bij een totaal investeringsvolume van netto € 60 miljoen (netto € 15 miljoen per jaar). Voor de jaren 2019 – 2022 is rekening gehouden met de voor die jaren geplande investeringsuitgaven volgens het beheerprogramma 2016 – 2021. Dit betreft vooral KRW maatregelen. Hiervoor is door het algemeen bestuur onder andere een krediet van € 19,4 miljoen als programmafinanciering beschikbaar gesteld.

Om voortgang in de werkzaamheden te houden wordt (gemiddeld) een groter bedrag dan € 15 miljoen in de werkplanning opgenomen. Dit betreft niet meer dan de op dit moment geplande projecten. Hierdoor is het mogelijk bij vertraging in een project een ander project te kunnen starten. Zie hiervoor bijlage 1 van deze meerjarenraming: het Meerjareninvesteringsprogramma 2019– 2022.

Verder dient bedacht te worden dat de geplande investeringsvolumes niet geheel bestaan uit door de eigen dienst te maken infrastructurele werken, maar ook uit bijdragen aan derde partijen die infrastructurele werken realiseren, zoals de Provincies en de herinrichtingscommissies.

De investeringsvolumes voor de komende meerjarenperiode zullen nog nader op haalbaarheid van financieel technische aspecten en realisatietermijnen moeten worden beoordeeld. Dit in verband met de in aanvulling op het beheerprogramma opgenomen nieuwe investeringen in bijvoorbeeld energie-, extra fosfaatverwijderings- en duurzaamheidsmaatregelen. Uitgangspunt hierbij blijft dat investeringen tijdig worden uitgevoerd.

H. Financiering

Voor de financiering op langere termijn zijn we grotendeels afhankelijk van externe ontwikkelingen. Het economisch herstel in Nederland houdt de komende jaren aan. Volgens het Centraal Plan Bureau (CPB) groeit de economie in de periode van 2019 - 2022 met gemiddeld boven de 2%.

De rentestanden waren de afgelopen jaren historisch laag en zijn de afgelopen tijd licht gestegen. Aangezien de rentepercentages momenteel wel het dieptepunt hebben bereikt zal, naar verwachting, de rente op termijn gaan stijgen. Op wat voor termijn dit is, is niet te voorspellen. De verwachting van het (CPB) is dat de lange rente de komende jaren, als gevolg van de economische groei en inflatie, licht zal stijgen. Hiermee is in deze meerjarenraming rekening gehouden.

De investeringen van ons waterschap worden gefinancierd middels totaalfinanciering met langlopende geldleningen, kort geld en eigen vermogen. De financieringsbehoefte wordt bepaald door het zogenaamde financieringstekort. Het financieringstekort is het verschil tussen de boekwaarde van de investeringen en het saldo van de langlopende geldleningen en het eigen vermogen. Het financieringstekort wordt, rekening houdende met de regels van de Wet Fido, deels gedekt door kort geld en deels door langlopende geldleningen. Uiteraard wordt hierbij ook rekening gehouden met de marktomstandigheden. De financieringsbehoefte tot eind 2022 bedraagt € 95 miljoen en zal in de loop van de meerjarenperiode worden ingevuld.

Bijlage

Meerjarenraming 2019 – 2022

MJI 2019 - 2022

BIJLAGE 1: MEERJARENINVESTERINGSSCHEMA (MJI) 2019 - 2022

Categorie A - Projecten waar reeds besluitvorming over heeft plaatsgevonden en volgens planning verlopen
 Getoond worden de geplande uitgaven van reeds beschikbaar gestelde kredieten.

	Omschrijving / projectnaam	2019	2020	2021	2022
		Investering	Investering	Investering	Investering
	Programma Veiligheid				
246	Westerwoldse Aa	15.000			
500	Masterplan Kaden	2.817.867	577.352	1.085.656	310.000
679	Slochterdiep en zijtakken	43.277			
	Subtotaal	2.876.144	577.352	1.085.656	310.000
	Programma Watersystemen				
028	HIR Haren				826.968
076	Herinrichting midden Groningen	50.000			
115	Landinrichting Laaghalen			449.241	
184	Landinrichting Odoorn				241.981
208	Uitvoering waterplannen	6.000			178.130
306	Ecologische Hoofdstructuur	205.000	200.000		
314	Stedelijke wateropgave	231.500	43.500		
361	Aanpassingen rwzi Veendam	158.566			
417	Verdrogingsbestrijding	67.300	189.893	200.000	
604	HIR Oude Veenkoloniën	93.966			209.300
625	Nieuwe Statenzijl		45.000		
636	Renovatie RGM's	529.371			
677	Deuzerdiep-Anreepdiep	100.000	85.401		
701	Verbindingskanaal Oosterhorn	66.846			
707	Duurswold Noord	347.301	347.302		
708	UPDA	66.068	46.328	46.994	21.814
715	Baggeren Kieldiep			500.000	
740	Natuurvriendelijke oevers	935.000	930.000	689.400	
741	Vispassages	36.801	300.000		
742	Maatregelen waterlichaam Drentsche Aa	270.000	1.345.000	1.550.000	750.000
744	Maatregelen waterlichaam Hunze	536.000	3.084.004	2.640.000	700.000
745	Maatregelen waterlichaam Zuidlaardermeer	200.000	1.600.000	765.000	
755	Versterken boezemkades Winschoterdiep Pekel Aa	2.965.089	200.000		
772	Vervanging telemetrie onderstations	875.000			
773	DAW bijdrage regionale regeling	296.250	625.000	236.250	111.750
776	Opwekking duurzame energie	1.304.000			
	Subtotaal	9.340.058	9.041.428	7.076.885	3.039.943
	Programma Organisatie				
612	Nieuwbouw laboratorium	2.265.564			
751	Vervanging onderhoudsbeheersysteem	50.000			
796	BGT 2e tranche	100.000	100.000	100.000	
797	Verkiezingen 2019	711.840			
810	Zonnecarports parkeerterrein	55.000	500.000		
811	Duurzaamheid nog in te vullen	351.000	200.000	200.000	200.000
	Subtotaal	3.533.404	800.000	300.000	200.000
	Totaalvolume investeringen per jaar:	15.749.606	10.418.780	8.462.541	3.549.943

BIJLAGE 1: MEERJARENINVESTERINGSSCHEMA (MJI) 2019 - 2022

Categorie C - Nieuwe projecten die overeenkomstig de lijn van onderhoud en beheer als normale vervangingen / aanpassingen gelden en beheersmatige investeringen die elk jaar in één keer ter besluitvorming worden voorgelegd bij het aanbieden van de begroting

	Omschrijving / projectnaam	2019	2020	2021	2022
		Investering	Investering	Investering	Investering
	Programma Veiligheid				
602	Vervanging hekwerk zeedijk	50.000	50.000	50.000	50.000
718	Groot onderhoud zeeobjecten	200.000	200.000	200.000	200.000
	Subtotaal	250.000	250.000	250.000	250.000
	Programma Watersystemen				
426	Baggeren stedelijk gebied	225.000	225.000	225.000	225.000
467	Groot onderhoud stuwen	200.000	200.000	200.000	200.000
496	Groot onderhoud sluizen	200.000	250.000	250.000	250.000
647	Schouwbare schouwsloten	30.000	30.000	30.000	30.000
675	Gemaal Rozema revisie	85.000			
684	Groot onderhoud RWZI's	600.000	610.000	650.000	700.000
685	Onderhoudsmachines	1.200.000	1.200.000	1.000.000	1.200.000
686	Vervangen diverse beschoeiingen	485.000	500.000	500.000	500.000
687	Oplossen knelpunten landelijk gebied	237.500	250.000	250.000	250.000
692	Herprofileren boezemkades	250.000	250.000	250.000	250.000
700	Baggeren stedelijk gebied Groningen			200.000	200.000
716	Baggeren Ruiten Aa en Bourtanger kanaal	500.000	1.000.000		
732	Stedelijk waterbeheer	100.000	100.000	100.000	100.000
763	Vervangen daken werkplaats Veele	350.000		180.000	
765	Vervangen gemaal Weerdijk	100.000			
775	Vervanging bellenbeluchting zuiveringen				184.000
784	Aanpassing BOS HW				100.000
801	Vervanging telemetrie onderstations kwantiteit		200.000	200.000	200.000
	Subtotaal	4.562.500	4.815.000	4.035.000	4.389.000
	Programma Organisatie				
721	Lokaliseren en inmeten eigen kabels	80.000	10.000		
738	Aanschaf laboratoriumapparatuur		200.000	400.000	
746	Landmeetapparatuur	25.000	20.000		
747	ICT investeringen	645.000	1.025.000	290.000	930.000
793	Uitbreiding open info portaal	30.000	10.000	20.000	20.000
794	Basis registratie ondergrond	60.000	40.000		
795	Geo Info & Metadata	30.000	30.000	20.000	20.000
	Subtotaal	870.000	1.335.000	730.000	970.000
	Totaalvolume investeringen per jaar:	5.682.500	6.400.000	5.015.000	5.609.000

BIJLAGE 1: MEERJARENINVESTERINGSSCHEMA (MJI) 2019 - 2022

Categorie E 1 - Nieuwe projecten waarvan de kredietvoorstellen in de loop van 2019 ter besluitvorming worden voorgelegd

	Omschrijving / projectnaam	2019	2020	2021	2022
		Investering	Investering	Investering	Investering
	Programma Watersystemen				
244	Voorste diep, maatregelen	245.000			
624	Vervanging en vergroting WKK Scheemda en Assen	1.418.985	1.390.804		
688	Cultuurhistorisch erfgoed	235.000			
710	Oeverfixatie Bareveld	140.000			
756	Versterken boezemkades Drentsdiep	1.985.000			
758	Versterken boezem- en kanaaloevers oeverfix	700.000	600.000		500.000
799	Fosfaatverwijdering RWZI's Gieten en Assen		3.500.000		
	Subtotaal	4.723.985	5.490.804	0	500.000
	Totaalvolume investeringen per jaar:	4.723.985	5.490.804	0	500.000

BIJLAGE 1: MEERJARENINVESTERINGSSCHEMA (MJI) 2019 - 2022

Categorie E 2 - Nieuwe investeringen waarvan de kredietvoorstellen na 2019 ter besluitvorming worden voorgelegd

	Omschrijving / projectnaam	2019	2020	2021	2022
		Investering	Investering	Investering	Investering
	Programma Veiligheid				
230	Aanleg Meerstad			1.200.000	2.400.000
243	WB21 maatregelen			943.167	
	Subtotaal	0	0	2.143.167	2.400.000
	Programma Watersystemen				
222	Maatregelen Hunze, Achterste Diep				180.000
417	Verdrogingsbestrijding			76.500	
420	Natuurvriendelijke Oevers			94.500	243.000
688	Cultuurhistorisch erfgoed			200.000	315.000
749	Renovatie RGM's		350.000	350.000	350.000
753	Vervanging online metingen				300.000
757	Versterken boezemkades Tusschenklappen				2.500.000
	Subtotaal	0	350.000	721.000	3.888.000
	Totaalvolume investeringen per jaar:	0	350.000	2.864.167	6.288.000
	Totaal generaal categoriën:	26.156.091	22.659.584	16.341.708	15.946.943
	Per programma:				
	Programma Veiligheid	3.126.144	827.352	3.478.823	2.960.000
	Programma Watersystemen	18.626.543	19.697.232	11.832.885	11.816.943
	Programma Organisatie	4.403.404	2.135.000	1.030.000	1.170.000
	Totaal per programma:	26.156.091	22.659.584	16.341.708	15.946.943